

דרשת
שבת הגדול

מאת
ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנת תשע"ה לפ"ק

יוצא לאור ע"י
מוכון מעדני מלך וויזן
גליון תתנ"ג

נתנדב ע"י ידידינו
מוה"ר **שרגא צבי פישמאן** הי"ו
לרגל השמחה השרויה
בהכנס בנו הב' משה ני"ו
לעול התורה והמצות למזל טוב

להשיג אצל
מכון מעדני מלך וויען
185 Wilson St.
Brooklyn N.Y. 11211
718.388.1751.#117

דברי תורה

דרשת שבת הגדול תשע"ה לפ"ק

פ'פול' בסוגיא דהואיל

(פסחים מז:)

של נבילה, ולוקה שש ע"ש. ובשו"ת אבני ציון (חיד סימן כ) האריך בזה בכמה אנפין.

וי"ש לומר עוד, דהנה הצ"ח (שם) תירץ קושיית התוס' דליתני המבשל גיד הנשה של נבילה, דיש לומר דהאי תנא דברייתא סבירא ליה כרבי יוסי הגלילי (יומא לו:) דאין מלקות בלאו דנבילה, דהוי בלאו הניתק לעשה, ולכך לא חשיב נבילה ע"כ. והיינו דבגמרא שם פליגי בלאו דנבילה דכתיב עשה אחריו, לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה (דברים יד-כא), דרבי עקיבא סבר לאו מעליא הוא [דאין זה ניתק לעשה, דהא נתינה לגר אי אפשר לאחר שעבר על לא תעשה של אכילה, ועל כרחך עשה מעיקרא משמע, לא תאכלו כל נבילה, אלא לגר תתננה ולא תאכלוה], ורבי יוסי הגלילי סבר לאו לאו מעליא הוא ואין לוקין עליו [דאף על גב דעל כרחך עשה דבתריה מעיקרא משמע, הואיל ובתריה דלאו כתיב אין

בגמרא (פסחים מז:) איתיביה אביי [לרבה דאית ליה הואיל], המבשל גיד הנשה בחלב כיום טוב ואכלו לוקה חמש, לוקה משום מבשל גיד ביום טוב, ולוקה משום אוכל גיד, ולוקה משום מבשל בשר בחלב, ולוקה משום אוכל בשר בחלב, ולוקה משום הבערה. ואי אמרת הואיל, אהבערה לא לחייב הואיל וחזי ליה לצרכו וכו'. אלא אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה. ומוקצה דאורייתא הוא, אמר ליה אין, דכתיב (שמות מז-ה) והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו, ואזהרתיה מהכא (שם כ"ו-) מלא תעשה כל מלאכה וכו' ע"כ. ובתוס' (שם ד"ה ועייל עצי מוקצה) הקשו, תימא לר"י מכל מקום ליתני גיד הנשה של נבילה, ולילקי נמי משום נבילה ע"כ. ובשו"ת בית יצחק (או"ח סימן פב) הקשה, דלכאורה תמוה למה להו להתוס' להמתין בקושייתם על התירוץ של הגמרא דעייל עצי מוקצה, ולא הקשו כן מיד על הברייתא דליתני נמי גיד הנשה

והנה בדיון זה אי לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, מצינו פלוגתא בין רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא, דבגמרא (שבועות כא.) איתא, רבי יהודה אומר משם רבי יוסי הגלילי כל לא תעשה שבתורה, לאו שיש בו מעשה לוקין עליו ושאיין בו מעשה אין לוקין עליו עייש. ודעת רבי עקיבא מבואר בגמרא (מכות ה:) דאית ליה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו (וכגירסת התוס' עבודה זרה סד. ד"ה ר"ע).

ומעתה יש לומר דבתחלה לא הקשו התוס' למה לא תני גיד הנשה של נבילה, דכיון דחזינן דסבירא ליה להתנא דאין לוקין על הנאת בשר בחלב, דהא לא חשיב לה, על כרחך דסבירא ליה דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, ולכן אין לוקין על הנאה. ויתכן דהתנא של ברייתא זו רבי יוסי הגלילי הוא, דסבירא ליה כן דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. וכיון דרבי יוסי הגלילי הוא, ממילא לא תקשה דליתני גיד הנשה של נבילה, דהא לדידיה אין לוקין על נבילה.

אמנם במסקנת הגמרא דמשני אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה, וביאר במגן אברהם (או"ח סימן שכה סק"ט) דהיינו משום הנאת מוקצה, דיש שבח עצים בפת, (וכמו שביארו דבריו שם בתוספות שבת סק"י, ובחמד משה סק"ד. ומה שהקשה במחצית השקל שם, דאם כן איך תנא רבי חייא שתים על אכילתו ושלשה על בישולו, הא השתא

לוקין עליו, דלא דמי ללאו דחסימה] עייש. והאי תנא דברייתא רבי יוסי הגלילי הוא, ולכן לא נקט גיד הנשה של נבילה, דאין לוקין על נבילה, ולא קשה קושיית התוס'.

אמנם במסקנא דמוקי ליה בעצי מוקצה, ומוקצה אסור מדאורייתא, ומצינו בין התנאים דרבי עקיבא סובר כן (כמבואר בהנהגות ר"י בנרד פסחים ה. באריכות), והרי רבי עקיבא סובר דלוקין על לאו דנבילה כני"ל, על כן כעת שפיר הקשו התוס' דליתני נמי גיד הנשה של נבילה, ולוקה שש.

*

ועל דרך זה יש לומר עוד, דהנה בשער המלך (הי יסודי התורה ה-ח) הקשה, דכיון דבשר בחלב אסור בהנאה מן התורה, ולדעת הרמב"ן (בספר המצות שורש השני) הנהנה מבשר בחלב לוקה, אם כן המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב ואכלו ילקה שיש משום הנאת בשר בחלב עייש. ומתוך קושיא זו יהיה מוכח דסבירא ליה להאי תנא דאין מלקין על הנאת בשר בחלב, וכדעת הרמב"ם (הי מאכלות אסורות ה-ז). ובחינוך (מצוה ק"ג) ביאר הטעם דאינו לוקה, לפי שאפשר להנאה בלי מעשה, וכל שאין בו מעשה אין לוקין עליו גם בעושה מעשה עיי"כ. ואתי שפיר דלא חשיב מלקות עבור הנאת בשר בחלב.

הלאו דנבילה אי אפשר לתקנו עוד בעשה, ורבי יוסי הגלילי פוטרנו רק משום דלא דמי לחסימה. והרי התנא דידן מחייב מלקות גם על לאו שאין בו מעשה, דלא צריכה להיות דומה ללאו דחסימה, ועל כן למסקנת הגמרא שפיר הקשו התוס' אם כן ליתני גיד הנשה של נבילה ויתחייב עלה שש.

*

עוד יש לומר בישוב קושיא הנ"ל, ומתחלה נקדים דבדין זה אי גיד הנשה אסור גם בהנאה מצינו פלוגתא דתנאי בגמרא (פסחים כב.), דתנאי גיד הנשה מותר בהנאה דברי רבי יהודה, ורבי שמעון אסור, וקיימא לן דמותר כמבואר ברמב"ם (ה' מאכלות אסורות ה-יד), והוא מטעם כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה. ולענין אי בשר בחלב אסור גם בהנאה, מצינו גם כן פלוגתא בגמרא (חולין קמז.) דבמשנה איתא דאסור בהנאה, ורבי שמעון סבירא ליה דאסור רק באכילה ומותר בהנאה ע"ש. וקיימא לן דאסור גם בהנאה.

ועל פי זה כתב במנחת חינוך (מצוה רח"ץ אות יג) להקשות, דהא תנא דברייתא זו מוכח דסובר דיש בגידן בנותן טעם (כמבואר ברש"י ד"ה לוקה משום מבשל), ואם כן גיד הנשה מותר בהנאה דהותרה יחד עם נבילה כנ"ל, ואם כן

יש שלש באכילתו משום גיד הנשה ובשר בחלב ושבח עצי מוקצה בהתבשיל ע"ש. צריכין לומר דהכוונה בשתים על אכילתו, היינו שתים שעצם האכילה הוא האיסור, גיד הנשה ובשר בחלב הם איסור בעצם, מה שאין כן איסור אכילת שבח עצים, הוא משום שאו נהנה מעצי הבישול, ולכן הוא נכלל בשלשה על בישולו).

ומעתה כיון דלמסקנת הגמרא לוקין על הנאת מוקצה, על כרחך דסבירא ליה לתנא זה דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו, ומצינו לרבי עקיבא דסבירא ליה כן וכמבואר לעיל, והרי לרבי עקיבא לוקין גם על לאו דנבילה, על כן כאן הקשו התוס' דלמה לא תני גיד הנשה של נבילה ולוקה עליו שש.

*

ויש להוסיף, דמתחלה לא הקשו התוס' דליתני גיד הנשה של נבילה, דאפשר לומר דסבירא ליה להתנא דאין לוקין על נבילה, דלא דמי ללאו דחסימה, וכמו שפירש רש"י שם. אמנם במסקנת הגמרא דמוקי לה בעצי מוקצה, ולוקה על הנאת מוקצה, והלא הנאה הוי לאו שאין בה מעשה, ואף שעושה בה מעשה פטור עלה כדין לאו שאין בו מעשה, ולמה ילקה עלה. ועל כרחך דהאי תנא סבירא ליה דלוקין על לאו שאין בה מעשה, דלא צריכה להיות דומה ללאו דחסימה, ואם כן גם על לאו דנבילה לוקין, דהרי בעצם אין זה לאו הניתק לעשה, דאחר שעבר

הבאנו לעיל קושיית השער המלך (ה) מאכלות אסורות ה-ה) דלדעת הרמב"ן דהנהנה מבשר בחלב לוקה, אם כן המבשל גיד הנשה ביום טוב ואכלו לוקה חמש, ילקה שש משום הנאה. ויש לומר דהאי תנא סבירא ליה דאין לוקין על הנאת איסור, ולכן אינו לוקה שש. אמנם למסקנת הגמרא דמוקי לה בעצי מוקצה, וחייב על אכילתו משום דיש שבח עצים בפת, וחייב מלקות על הנאת מוקצה, הרי דסבירא ליה לתנא דברייתא דלוקין על הנאה, אם כן חזרה קושיא לדוכתיה דילקה שש גם משום הנאת בשר בחלב.

וצריכין ליישב דהאי תנא סבירא ליה כמאן דאמר דבשר בחלב מותר בהנאה (וכמו שכתב בשער המלך שם), ולכן אין מלקות רק על אכילת בשר בחלב ולא על הנאתו. ואם כן מיושב גם קושיית המנחת חינוך דלמה לוקה על בישול ביום טוב, הא גיד הנשה מותר בהנאה, וכאשר מבשלו בחלב הוא מקלקל, דנאסר בהנאה, דזה אינו, דהאי תנא סבירא ליה דבשר בחלב גם כן מותר בהנאה, ולא נאסר הגיד יותר בבישולו, ולא הוא מקלקל. וכיון שכן הוא, חוזר וניעור קושיית התוס' דליתני גיד הנשה של נבילה ויתחייב שש, דאין לתרץ הגיד הנשה של נבילה מותר בהנאה, והוא מקלקל בבישולו בחלב, דהא למסקנא תנא זו סובר דבשר בחלב מותר בהנאה, ולא הוא מקלקל, ושפיר הקשו התוס' קושייתם רק בהתירוץ

כשמבשלו בחלב נאסר הגיד הנשה בהנאה משום בשר בחלב, והוא ליה מקלקל, ולמה יתחייב משום בישול ביום טוב ע"ש. וכתב בשו"ת בית יצחק (או"ח סימן פב) ליישב, דיש לומר דהאי תנא סבירא ליה הגיד הנשה אסור בהנאה, ולא הותרה ביחד עם נבילה דאין בנידין בנותן טעם, ולכן לא הוא מקלקל בבישולו, דהיה אסור בהנאה גם קודם בישולו משום גיד הנשה. (והא דחייב עלה משום בשר בחלב, הוא משום דאמרינן מינו דנחשב לאכילה לגבי גיד הנשה נחשב לאכילה גם לגבי בשר בחלב, וכסברת הפלתי וי"ד סימן סח).

ונל פי זה כתב ליישב קושיית התוס' דליתני גיד הנשה של נבילה, דמבואר בירושלמי (פסחים ב-א) דאף למאן דאמר גיד הנשה אסור בהנאה, דוקא של כשרה, אבל גיד הנשה של נבילה לכולי עלמא מותר בהנאה, דהותרה ביחד עם נבילה ע"ש. ואם כן לא מצי למיתני גיד הנשה של נבילה דמותר בהנאה, דהא אם בשלו בחלב נאסר בהנאה והוא מקלקל, ופטור על בישול ביום טוב עכ"ד.

ומעתה יש לומר דלכן לא הקשו התוספת קושיא זו מתחלה על הברייתא, דשפיר יש לתרץ כנ"ל דבגיד הנשה של נבילה שנאסר בבישולו בחלב באיסור הנאה, הוא ליה מקלקל ופטור על בישול ביום טוב. אך למסקנת הגמרא אי אפשר לומר כן, והוא דכבר

שמתם אכילה בכת אחת היא, אבל אם אוכלו לחצאים בתוך כדי אכילת פרס פטור. ומעתה חצי שיעור דאסור משום דחזי לאצטרופי (יומא עד), אם כן בגיד הנשה דלא שייך צירוף בכדי אכילת פרס, חצי שיעור מותר מן התורה ע"כ. וכן מבואר במנחת חינוך (מצוה ג אות ח).

ולפי זה כשמבשל הגיד הנשה בחלב, שניתוסף עליו איסור בשר בחלב, הרי נאסר הגיד הנשה אפילו בחצי שיעור מן התורה, והוא ליה מקלקל באותו בישול, דהבשר והחלב היו מותרים ונאסרו, והוא הבישול קלקול, והגיד הנשה נאסר מעתה גם באכילת כל שהוא, והוא קלקול גם בהגיד, ולמה חייב משום בישול ביום טוב. ואף דהגיד היה גם עתה אסור בחצי שיעור מדרבנן, ואם כן לא הוסיף בקלקולו שנאסר מן התורה, מכל מקום באיסור דרבנן לכולי עלמא קמין אין בית דין מצווין להפרישו מאיסור, והיה חזי לקמן לאוכלו בחצי שיעור, ועתה שבשלו בחלב ונאסר משום בשר בחלב, לא ראוי גם לקמן, והוא מקלקל, ולמה יתחייב על בישול ביום טוב.

אך יש לומר דגם בשר בחלב חצי שיעור מותר מן התורה, כמו שכתוב בפרי מגדים (בפתיחה כוללת היא אות יו) דכיון דבשר בחלב חידוש הוא, דאי תרי ליה כולי יומא בחלבא שרי, בשיל ליה בשולי אסור (פסחים מד), וקיימא לן לא חידושא גמר מעלמא ולא

שמעייל עצי מוקצה, דחייב על הנאת מוקצה, ואם כן למה לא חשיב הנאת בשר בחלב, ועל כרחך דבשר בחלב מותר בהנאה, ואם כן לא הוי מקלקל בבישולו, ושפיר תקשה ליתני גיד הנשה של נבילה, ויתחייב שש.

*

ובעצם קושיית התוספות דלמה לא נקט גיד הנשה של נבילה, נראה ליישב בהקדם מה שכתב להקשות בספר עולת נדבה (אופן ל"ו אות ג) דאמאי חייב משום בישול ביום טוב, הא הוי מקלקל באותו בישול, דגם אי נימא דגיד הנשה ובשר בחלב שניהם מותרים בהנאה, ואינו מקלקל בבישולו לאוסרו בהנאה, מכל מקום הוא מקלקל, שעל ידי בישולו בחלב ניתוסף קלקול של איסור בהגיד הנשה. והוא לפי מה שכתב בפרי מגדים (וי"ד סימן סה) דגם אי חצי שיעור אסור מן התורה בכל האיסורים, מכל מקום בגיד הנשה חצי שיעור מותר מן התורה, דכמו דקיימא לן באבר מן החי דחלקו מבחיון פטור, כיון דחידוש הוא אין לך בו אלא חידושו, ואינו חייב רק באכלו כאחת (עיין חולין קג). ומעתה כיון דאבר מן החי חידוש הוא דמצרף גידין ועצמות, אם כן מכל שכן גיד הנשה עצמו חידוש הוא, דהא אין בגידין בנותן מעם, ואם כן לא נאמרה ביה צירוף בכדי אכילת פרס, ואין לך בו אלא חידושו, שדוקא כשאוכלו בכת אחת חייב,

שיעור אסור רק מדרבנן. אבל בגיד הנשה של נבילה, הרי חצי שיעור אסור מן התורה, ולא חזי גם לקטן, אם כן לא הועיל בבישולו, והוי דינו כמקלקל, ולא יתחייב משום בישול ביום טוב.

*

עוד יש לומר ליישב הא דלא קתני גיד הנשה של נבילה, על פי מה שכתב בעולת נדבה (שם אות ד) ליישב אמאי המבשל גיד הנשה בחלב לוקה, הא הוי ליה מקלקל, וכל המקלקלין פטורין, והוא דאפילו נימא דחצי שיעור אסור מן התורה, לא הוי מקלקל, דיכול ליתנו לקטן בפחות מכשיעור. דאף על גב דאסור לספות לקטן איסור דאורייתא, מכל מקום חצי שיעור אפילו מאיסור דאורייתא מותר לספות לקטן, לפי מה שכתוב בשו"ת חכם צבי (סימן פו) דחצי שיעור אסור משום אחשביה, ולכן העלה דאסור רק באיסור אכילה משום דעושה מעשה להחשיבו לאותו פחות מחצי שיעור, אבל במשהה חמין שאינו עושה מעשה להחשיבו אלא מניחו בביתו ואינו מבקרו אינו מחשיבו בכך, וחצי שיעור מותר ע"ש. וכיון דקטן אין לו מחשבה (חולין יג), אם כן לא שייך למימר גביה דאחשביה לאיסור, ומותר לספות לו חצי שיעור איסור.

ואף על גב דכספי בידיים אסור (יבמות קיד), מכל מקום כיון דגם גדול

עלמא מחידושא. ואם כן אף דבשאר איסורים ילפינן במה מצינו מכל חלב דחצי שיעור אסור מן התורה, בבשר בחלב דהוי חידוש לא ילפינן שם, ולא אסור מן התורה ע"כ. וכן כתב בשו"ת מאיר נתיבים (סימן סה) על פי דברי המשנה למלך (הי חמין ומצה א-ז) בשם מהרל"ני"ח (סימן יח) דלא ילפינן מקרא דכל חלב רק דומיא דחלב שלא היה לה שעת הכושר ע"ש. ובשר בחלב מיקרי איסור שהיה לה שעת הכושר, ולכן חצי שיעור אינו אסור מן התורה ע"כ. ולכן אין לפוטרו בבישול ביום טוב משום מקלקל, דלא ניתוסף קלקול על ידי הבישול, דהן גיד הנשה והן בשר בחלב שניהם חצי שיעור אסור רק מדרבנן, וראוי לקטן לאכול ממנו, ולא הוי מקלקל עכ"ד.

אמנם אי היה זה גיד הנשה של נבילה, הרי חצי שיעור אסור מן התורה, ולא הועיל בבישולו כלום כיון דאסור לאוכלו, ולא חזי אפילו לקטן. והגם דלא קלקל יותר בבישולו, מכל מקום דין מקלקל יש לו, וכמבואר במהר"ם ש"ף (פנהדרין פד: בתוד"ה מאן) דלגבי איסור שבת כל דלא מתקן במלאכתו מידי, קלקול מקרי ע"ש. ושפיר מיושב קושיות התוס' למה לא קתני גיד הנשה של נבילה, דבשלמא בגיד הנשה של כשרה שבשלו ביום טוב, חייב משום בישול ביום טוב, דהועיל בבישולו, דהרי חזי לקטן, כיון דחצי

והנה איסור חצי שיעור גילתה התורה בחלב דכתיב כל חלב (וימא עד), והקשו בתוסי שם דאם כן למה ליה לרבי יוחנן הטעם דחזי לאיצטרופי. ותירץ הר"ן (שבועות כב.) דמכל חלב לא הוי ילפינן שאר איסורין, דמה לחלב שכן בכרת, על כן צריך סברא דחזי לאיצטרופי דבכל איסורין שבתורה אסור חצי שיעור ע"כ. ועל פי זה כתב בישיעות יעקב (וי"ד סימן צט סק"ג) דבחלב גופיה אסור חצי שיעור גם בלא חזי לאצטרופי ע"כ.

ובמו כן נימא דהא דאסרינן חצי שיעור מטעם אחשביה הוא רק בשאר איסורין, דאין לנו קרא מפורשת לאסור אותה, וצריכין אנו להוסיף עלה סברת אחשביה, אבל בחלב גופיה דישי לנו קרא מיוחדת לאסור חצי שיעור, אסור מטעם גזירת הכתוב גם באופן דלא אחשביה. ומעתה יש לומר דלפי מה שכתב בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן תל"ט) דחצי שיעור בנבילה ילפינן מקרא (דברים יד-כא) לא תאכלו כל נבילה, לרבות חצי שיעור ע"ש. אם כן גם בנבילה אסור אפילו באופן דלא שייך אחשביה, כיון דנתרבה מקרא בהדיא.

ולפי זה הגם דחצי שיעור איסור מותר לספותה לקמן דלא שייך ביה אחשביה, אבל חצי שיעור בנבילה אסור, דהוי איסור בעצם מקרא גם בלי סברת אחשביה, ואסור לספותה לקמן כמו

בגוונא דליכא ביה אחשביה אינו אסור בחצי שיעור, (ולדוגמא חצי שיעור על ידי תערובות, דמבואר במהרש"א (פסחים מד.) דמותר, דלא שייך אחשביה, דדלמא כוונתו להיתר שבו), אם כן לא גרע קטן דאין לו מחשבה דמותר לספות לו חצי שיעור. וכן מבואר במנחת חינוך (מצוה יג אות ה) דהמאכיל איסור לקטן אין חצי שיעור אסור מן התורה, דדוקא גדול האוכל שייך לומר דאחשביה, אבל לגבי המאכיל הוי זה כאיסור אחר בלא אכילה, דהיכא דלא שייך אחשביה מותר מן התורה חצי שיעור ע"ש.

וכיון דחצי שיעור מותר לספות לקטן שפיר לא חשיב מקלקל, דהרי חזי לקטן בפחות מכשיעור. ומכל מקום לוקה אבישול דיום טוב, ולא אמרינן דהוי אוכל לנפש לקטן, דמבואר באגלי טל (מלאכת טוחן אות ל') דבשביל אכילת חצי שיעור לא הותר שחיטת בהמה, כמפורש (ביצה כה.) בהמה מסוכנת לא ישחוט אלא אם כן יש שהות ביום לאכול כזית, אבל בשביל פחות מכזית לא הותר. אף דפשוט דמותר לבשל כחצי זית ביום טוב, היינו משום שגם המלאכה היא חצי שיעור, אבל לא נתיר שחיטת בהמה שהיא מלאכה שלימה בשביל פחות מכשיעור אכילה ע"ש. ולא מהני סברא זו דיכולים לספות לקטן רק לגבי דלא ליחוי מקלקל, אבל לא כדי שיהא מותר לעשות מלאכה בשביל פחות מכזית דכתיב אך אשר יאכל ע"ש.

(נדה לא:), סבירא ליה דדרשינן מעמא דקרא עייש. ואם כן גם רבי עקיבא דאמר (רי"ה מז:). מפני מה אמרה תורה וכו', בעל כרחך דדרש גם כן מעמא דקרא עייש.

ולפי זה יש לומר דגם בחלב ונבילה דאיכא קרא מפורשת דחצי שיעור אסור מן התורה, דרשינן מעמא דקרא דאסור רק משום אחשביה, ובמקום דלא שייך אחשביה שרי חצי שיעור מן התורה, ואם כן גם נבילה חזי לספותה לקמן, דקמן לית ליה מחשבה. ולכן מתחלה לא הקשו התוספות למה לא נקט גיד הנשה של נבילה, דיש לומר דחצי שיעור של נבילה אסור לספותה לקמן, והמבשלו ביום טוב הוי מקלקל, ואין בו חיוב משום בישול ביום טוב. אבל במסקנת הגמרא דהברייתא סבירא ליה דמוקצה אסור מן התורה, וזהו כשיטת רבי עקיבא, ולדידיה הרי דרשינן מעמא דקרא דחצי שיעור אסור רק ממעם אחשביה, ואם כן גם נבילה ראוי לקמן דלית ביה מחשבה, ושפיר חייב בו משום בישול ביום טוב דלא הוי מקלקל, על כן שפיר הקשו דאם כן ליתני גיד הנשה של נבילה, ויתחייב שש.

שיעור שלם. ומעתה שפיר מיושב קושיית התוס' דלמה לא תני גיד הנשה של נבילה ויתחייב שש, דזה אינו דבשלמא בגיד הנשה של כשרה שבשלו בחלב, שפיר חייב משום בישול ביום טוב, דאין לפוטרו משום מקלקל, דהרי חזי להאכילו לקמן בפחות מכשיעור, כיון דחצי שיעור אסור רק ממעם אחשביה, וקמן אין לו מחשבה. אבל המבשלו גיד הנשה של נבילה, דאסור בחצי שיעור גם בלי אחשביה, ולא חזי גם לקמן, ולא הועיל בבישולו כלום דאסור לאוכלו, אם כן לא חייב משום בישול ביום טוב דדינו כמקלקל, וחסר לה לאו חדא, מלקות של בישול ביום טוב, ושפיר מיושב קושיית התוס'.

ועל פי זה היה מקום ליישב גם קושיית הבית יצחק דלמה המתין התוס' בקושיא זו עד מסקנת הגמרא שמתרין אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה, ולוקה משום מוקצה. דהנה כבר הבאנו לעיל דזהו שיטת רבי עקיבא דמוקצה הוי דאורייתא. ומבואר בשו"ת מהרש"ם (ח"א סימן קצב) דלפי מה שכתב בתורת השלמים (סימן קפג) דרבי מאיר דאמר מפני מה אמרה תורה נדה טמאה ז' וכו'

דרוש לשבת הגדול

פמ.). יום ראש חדש כוללת בתוכה כל ימי החודש, וראש השנה כוללת בתוכה כל השנה כולה. ולכן הם נקראים 'ראש', דכמו שכל חברי הגוף תלויים הם בהראש, שעל ידה יש כח הנענוע בכל הגוף, כמו כן ראש חדש וראש השנה, הם הראש של הימים הכלולים בתוכה, ומשפיעים השפעה עליהם.

ובבזו כן הוא חג הפסח, 'צראש' כל מועדות נשאת פסח, זו תלוי כח כל השנה, וכמו שרמזו ושמרת את החוקה למועדה מימים ימימה (שמות יג-י), כי שנה נקרא ימים, וכמו שנאמר (ויקרא כה-כט) ימים תהיה גאולתו, וחג הפסח משפיע על כל השנה. ומצואר צאגרא דכלה (פ' פקודי) ד"ב ימים הראשונים של חדש ניסן, בכל יום כלול חודש שלם, ויום הראשון כולל בתוכו כל חודש ניסן ע"ש.

וביאורו הוא, כי אופן עבודת האדם את קונו צמשך כל השנה, שיוכל לעמוד בכל הנסיגות העומדות עליו, זהו רק על ידי אהבת ה', וכפי מדריגת אהבתו כן היא עבודתו. וכדי להגיע לאהבת ה' נריך מתחלה להתעסב בצמונת ה', ולפי חוק האמונה תהיה עולמת האהבה.

אנו קורין את יום השבת הזה בתואר 'שבת הגדול', וכמה טעמים נאמרו צוה. ונראה עוד בהקדם מה שמנינו צפרשמינו, קח את אהרן ואת בניו אתו וגו', ואת כל העדה הקהל אל פתח אהל מועד, ויאמר משה אל העדה, זה הדבר אשר צוה ה' לעשות (ויקרא ח-ג). וצראש"י זהו אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה (ויקרא י-ט). וצקיום הפרשה נאמר, כאשר עשה משה ציום הזה, צוה ה' לעשות לכפר עליכם (ח-לד). ויש להבין הלח לא עבד קוצ"ה ניסא למגנא, ולמה הראה להם ה' כעת דבר זה, שיהא המקום המועט מחזיק את המרובה.

וצראה, דידוע מה שנאמר בצפר יצירה, שכל דבר שיש בהצריאה, הם מכוונות זה כנגד צשלש צחינות, ואלו הן עולם שנה ונפש (והאריך צוה צערי נחל ס"פ צראשית). וכל מה שאנו רואים בעולם יש כדמותו גם צומן וגם צנפש האדם. וענין זה של מועט המחזיק את המרובה יש גם צשנה, אשר ישנם ימים צשנה שהמה כוללים בתוכה ימים רבים צאכיותה. היום השבת כוללת בתוכה כל ששת ימי המעשה, על כן כל צרכאן דלעילא ותתא ציומא שציעאה תליין (וזה"ק ח"ב

המרוצה, כן נזה ה' לעשות לכפר עליכם, להקהל כל העדה במקום מנומס שמחזיק המרוצה.

והנה כל שבת כוללת בתוכה ששת ימים אשר הם מתצרכים ממנה, לא כן יום השבת הזה שכוללת בתוכה חג הפסח, אשר היא ראש כל מועדות, שמשפיע על כל השנה כמו הראש על האברים, אם כן היא שבת הגדול, שכוללת הרבה ימים בתוכה. וכפי הכנת האדם ציוס שבת זו, כן לעומת זה תהא הארתו בחג הפסח, וממנה על כל השנה כולה.

וביון שכל דבר שיטנו בעולם ובשנה יש גם צנפס, מזה נוכל ללמוד גם על כח הדיבור שצאדם שזהו נפשו, נפשי יצאה בדברו (שיר ה-ו), שיש גם זה כח מועט המחזיק המרוצה, כמו שראו בצדיקים הקודמים איך שגם דיבור מועט וקצר עשה רושם רב בלב שומעיהם, שנכנסו הדיבורים כארס לשנותם למוטב. ודיבור אחת של תורת אמת יוכל להפוך את האדם לפעמים מן הקצה אל הקצה. ועל כן כאשר הקהיל משה את הקהל באופן של מועט מחזיק המרוצה, אמר להם 'זה הדבר' אשר נזה ה' לעשות, שכת זה יש גם בדיבור אשר נזה ה', שלפעמים עושה פעולה גם שמיעת דיבור אחת לקרבו יותר לתורה ומצותיה.

ואמונת האדם מאיר לפי התעמקותו בהנסיס של יציאת מצרים, וכמו שאמר ה' במתן תורה, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ-ג), כי אז גילה ה' לעיני כל ישראל שהוא הצורח עולם ומנהיגו ומשדדו כרוננו, ובחר בנו מכל העמים. ועל כן בחג הפסח שמתעס האדם באמונת אלקי עולם, מאיר אז אללו אהבת ה' ציורת, ואז נשפע מן השמים אהבת ה' על כל השנה, שמתצטט זאת בעבודת קונו במשך השנה, ולכן בפסח תלו כל השנה כולה. והמה ימים מועטים המחזיקים בתוכה ימים רבים.

והנה יום זה שהקהיל משה את העדה, היתה ציוס ראש חדש ניסן לדעת הרוקח (ר"פ שמייני), אשר היום הזה בעלמנה היא מועט המחזיק את המרוצה, שכוללת בתוכה כל חודש ניסן אשר זו חג הפסח שכוללת כל השנה. ועל כן ציוס זה 'בשנה' שמועט מחזיק המרוצה, היתה כן גם 'בעולם' שהקהיל כל העדה כולה, ששים רבוא איש, פתח אהל מועד. ואמר להם משה, 'זה' הדבר אשר נזה ה' לעשות, יום הזה שכולל בתוכה כל השנה י"ב חודש, והיא מועט המחזיק המרוצה, היא היא הדבר אשר נזה ה' לעשות כעת, להקהיל כל העדה במקום מועט. וקיים בסופו, כאשר עשה 'ציוס הזה', שהיום הזה היא מועט המחזיק

נשתנה מצוה זו משאר אכילת קרבנות, שיש להשאיר טעם אכילה זו צפיו.

וּנְרָאָה דהנה הבן שואל, שצכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומנה הלילה הזה כולו מנה. ופירש האברבנאל צכל לילה שאנו אוכלין קרבן תודה יש בו לחמי חמץ וג' מיני מנה (ויקרא ז-יב), והלילה הזה אשר הפסח הוא גם כן קרבן תודה, כולו מנה ואין בו חמץ ע"כ. וכתב דדרשות חתם סופר (לשנה"ג דף רמז): דלכאורה לא נמנא תירוך על קושיא זו בהגדה. ונראה דצמה שאנו אומרים צכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממזרים שנאמר (דברים ו-כג) ואותנו הוציא משם (פסחים קטז:). והכוונה שצכל שנה יתקדש יותר ויותר, עד שיראה כאילו קדושתו שעד עכשיו הוא צחי' מזרים נגד קדושתו שיחעלה ויתקדש מכאן ולהלאה. ואין זה קרבן תודה על הנס שעבר, אלא קרבן שלמי מילואים על ההכנסה מזרות ומיעוץ אל הקדושה. ובמילואים משנה שלימה שנינו (מנחות עמ). שהיה זה כמנחות שצתודה ולא חמץ, ומיושב שאלת הבן עכדה"ק ודפח"ח וש"י.

וּבִיאָרֹר הדברים, דמעלת גאולת מזרים היתה צכפליים, כי חוץ ממה שיצאנו מעצדות לחירות והוסר עול הגויים מעל צוארינו, היתה

ובח זה ניתן לכל אב צליל פסח, כאשר נצטוינו והגדת לצנך, ויש לנצל הזמן הקדוש הזה לנטוע צעמנו וצבזבים אמונת אלקי עולם, להמחיש להם ניסי מזרים, וחשיבות עצודת צוראנו, כי צכה דיצורו אז יש גם ענין מועט המחזיק את המרובה. ויתן ה' דיצורים צפינו לעורר את עם ה' בגודל קדושת חג הפסח הצעל"ט, המתנה טובה שניתן לנו מצית גנוז של הקצ"ה, ושצת שמה, כי פסח איקרי שצת כדכתיב (ויקרא כג-טו) ממחרת השצת, ויהיו לרצון אמרי פי והגיון לצי לפניך ה' צורי וגואלי.

* * *

הַהֲגֵדָה מתחלת צשאלת צן החכם, חכם מה הוא אומר, מה העדות והחוקים והמשפטים אשר לזה ה' אלקינו אהכם, ואף אתה אמר לו כהלכות הפסח, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. ויש להצין מהו שאלתו של החכם, הלא צודאי למד צבר עניני חג הפסח. ולמה משיצין לו מהלכות הפסח הלכה זו דייקא. והנה צהא דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, יש צגמרא (פסחים קיט:) שני פירושים, רצ אמר שלא יעקרו מחצורה לחצורה, ושמואל אמר כגון אורדילאי לי וגזלייא לאצא, והוא מטעם כדי שישאר טעם פסח צפיו (רש"י סז). ולכאורה יש להצין צמה

נריך לכתוב אלא ציום ההוא, מהו ציום הזה, אלא שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום ניתנו ע"כ. וכמו כן תקשה כאן, דהוי ליה למימר זכור את היום 'ההוא' אשר יצאתם ממצרים, מהו היום הזה, אלא להורות שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ולהקריב קרבן מילואים כאלו היום הוא נכנס לעבודתו יתברך שמו.

והנה איתא במדרש (ויק"ר ח-ג) על הפסוק זה קרבן אהרן ובניו (ויקרא ו-יג), רבנן אמרו חביב קרבנו של אהרן לפני הקב"ה כקרבנס של נשיאים, כתיב זה קרבן נחשון וגו', וכאן כתיב זה קרבן אהרן ע"כ. וכתוב בספ"ק ישמח משה (בסוף פתיחת הספר) זכוונת המדרש, כי באמת אין לך אדם בישראל שאין לו שעה שחושק לעשות רצון קונו וגומן לב לשוב. והנה אין חסידות כחסידות בתחלתו, רק אחר שעובר שעה נתקרה וחוזר לקדמותו. ועל זה התפלל דוד המלך ע"ה (תהלים מט-ו) למה אירא צימי רע עון עקבי יסובני, שאין העבודה חשובה וחביב אללו כשעה ראשונה, אלא יש אללי סוף. אמנם צני עליה כל שעה ושעה כשעה הראשונה, שבכל עת נדמה לו שעמה מתחיל לעבוד להשי"ת, ואין אללו אמצע וסוף רק תמיד התחלה, ובכל פעם מתחיל לעבוד במדרגה יותר ויותר גבוה.

צוה גאולת נפשות ישראל מטומאת מצרים, שהוציאנו מאפילה לאור גדול לקבל התורה כמו שכתוב (שמות ג-יב) צהויאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. ובמצרים מזדככו ישראל שיהיו ראויים לקבל התורה, וקרא מפורש הוא (דברים ד-כ) ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הצרול ממצרים להיות לו לעם נחלה ציום הזה. ובשעה שאנו חוגגין החג הזה עיקר שמחתנו הוא על מה שאתה בחרתנו מכל העמים וקדשתנו במצותיך וקרבתנו מלכנו לעבודתך. ובכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, אשר אף על פי שבמשך השנה כבר חזר לטומאת מצרים, מכל מקום צוה החג זמן חירותינו הוא יוצא עוד הפעם ממצרים. - והנה כל כהן בשעה שמתחנך לעבודה הוא מביא קרבן מילואים, אשר דינו הוא בכל פרטיה כתודה, ואין צו חמץ. כן הוא הקרבנות הפסח לאות תודה על מה שאנו מתחנכים בחג הזה בכל שנה ושנה ליכנס לעבודת ה' מתוך שמחה, ואנו מביאים קרבן הודאה על גדל הזכות שקרבנו שוב לעבודתו יתברך שמו.

וגראה דזהו שאמר הכתוב (שמות יג-ג) זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מצית עבדים, דהנה הכתוב אומר (שם יט-ה) ציום הזה צאו מדבר סיני, וברש"י לא היה

שאנו נכנסים כעת לעבודת יוצרנו, וזהו 'כהלכות הפסח' שאסורה בחמץ. ולא כקרבן תודה שצאה חמץ. והראיה לזה הוא, דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כדי שישאר טעם הפסח בפיו, והיינו שיש להשאיר הטעם הנעימה של התחלת עבודה גם על לאחר זמן, ומוזה יצין 'מה' העבודה הזאת, שאין זה לתודה אלא למילואים.

וביין שאין הקרבן צא לתודה על חירות הגשמי, אלא על כניסת העבודה, ואין דומין מרובין העושין את התורה למועטין העושין את התורה (רש"י ויקרא כו-ח), על כן מנזות הפסח הוא להמנות בחצורה, איש שה לציית אצות שה לציית (שמות יג-ג), כי בעבודת ה' יש חשיבות למרובין יחד. וגם זה נכלל במה שמשפיעין לו, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, שלא יעקרו מחצורה לחצורה, אלא ישאר עם חצורתו יחד ולא יפרוש מהם.

*

אמנם יש בזה עוד דברים צביאור דברי הבן החכם, הנה מנזות החג מיוסדת בעיקר עבור הצניע, לספר להם הנסים של יציאת מצרים, ולמסור להם אמונת אלקי עולם אשר נתגלה אז לעיני כל, כאשר צא ה' לקחת לו גוי מקרב גוי. וכנגד ארבעה בני דברה תורה, אין נפקא מינה

ובמו כן קרבן נשיאים שהיא לחנוכה המנזח אחר הקמת המשכן שהיה בהתלהבות גדול צראותם כבוד ה' מלא את המשכן, והיה חנוכה הראשונה, לכן היה חציב מאד כפי הדביקות והתלהבות שלהם. וצאו רבנן ואמרו שקרבן אהרן אף שהיה בכל יום פעמיים, חציב לפני השי"ת כקרבן נשיאים, שכן דרך בני עליה שכל שעה ושעה אללס כשעה ראשונה. וזהו כוונת הכתוב (תהלים קיט-קל) פתח דבריך יאיר מצין פתיים, כלומר שזאת אף פתאים מצניעים, כשפותחין בדברים יאיר להם, מה שאין כן הסוף. אבל אני פי פערתי לשעבר, ואשאפה לעמיד, כי למנזתיך יאצתי ע"ש.

ולכן צאכילת הקרבן פסח, שהוא קרבן המילואים והחינוך שלו, אשר אז אין חסידות כצתחלתו, יש להזדרו ביותר להשאיר טעם הזה בפיו גם על לאחר זמנו, ולהורות לו שלא יתקרר החשקות וההתלהבות שלו, ויהא עבודתו תמיד צאותו רגשי הלצ שהיה לו צתחלה.

וזדהו מה שהבן החכם שואל 'מה' העדות וכו', שיסבירו לו תוכן עבודת קרבן הפסח וענינו, דאם זהו קרבן תודה, הודאה על החירות, למה לא צא עמו חמץ כמו בכל קרבן תודה. 'ואף אתה אמר לו' שאין זה תודה אלא מילואים, להודאה על מה

וזו ששואל מה העדות והחוקים והמשפטים אשר זוה ה' אלקינו אחכם, הנה באומרו זוה 'אלקינו' כולל עצמו עמהם, ובאומרו 'אחכם' מוסיף עצמו מן הכלל, כלומר זוה אחכם להכניס גם אותי בכלל מצותיכם, ואם איני צר חיובא מה לי ולכם ע"ש.

וַנְרֹאֶה דהתשובה על זה הוא, כי ימי חיי האדם קצרים המה, והיום קצר והמלאכה מרובה, וצמתים חפשי (מהלים פ"ו), כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות (שם ל'), על כן מוטל עלינו להמשיך את השלשלת הזהב, ולגדל בני נאמנים לה' ולתורתו. ולא עוד, אלא כאשר יוצא האדם מעולם הזה הדומה לפרוודור להכנס לטרקלין של עולם הבא, שם יהא נצרך לו ביותר המעשים טובים של בניו שהדריכם לתורה, וכמאמרם (סנהדרין קד.) צרא מוכה אבא. ופירשו מה שאמר רבינו הקדוש בפטירתו, לבני אני נריך (כמצות קג:), שמעתה נריך גם הוא לזכותם של הבנים שנשארים בחיים, ורק על ידם יהיו שפוחתו דוצבות בקבר. ועל ידם יתקיים אללו ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה (זכריה ג-ו), כי צמיתת האדם נעשה בצחינת עומד, ורק על ידי בניו ההולכים בהדרך שהדריכם, יהיה גם שם בצחינת הולך.

באיזה סוג צנך עומד, והוא שואל לפי דרכו ומחשבו, יש להאב להוריד עצמו למדריגתו ולהשיב לו כפי דעתו. ולא רק לצן חכם, אלא גם לצן חס ושאינו יודע לשאול, נותן ה' דיבורים צפי האב צלילה זו שיוכל להאיר להם דרכם, ולא עוד אלא שאם צן רשע יכולין לעוררו שחיי חיים, ואילו היה שם לא היה נגאל, ובעבור זה עשה ה' לי צלחתי ממצרים, לי ולא לו (עיין באהב ישראל לפסח ד"ה יכול). ולכאורה כיון שזהו תשובה להרשע, מן הראוי היה לומר לי ולא 'לך', ומהו לי ולא 'לא'. אך צן הרשע כאשר ידברו אליו קשות עליו צפרטיות, יעמוד ויעזוב את צית אצו לגמרי, ויש להתנהג בצמאל דוחה וימין מקרבת (סוטה מו:), על כן האב מדבר לשאר המסובים, וצתוך סיפורו עמהם הוא מצליע דברים שיגיעו לאוזני צן הרשע, בעבור זה עשה ה' לי צלחתי ממצרים, לי ולא לו, שהרשעים המוסיאים עצמם מן הכלל, אילו היו שם לא היו נגאלים.

והנה בני קטנים פטורים מן המצוות, ומכל מקום צליל פסח ממש כל המצוות תלויים בו. והגם שהוא פטור ממצוות קרבן פסח, מותר למנותו עליו, שה לצית אבות (סוכה מ"ב:), ואינו שלח למנויו. וכתב צתורת משה (פ' זו י"ח) דעל זה מתמה הצן החכם מה היום מיומיים.

לפסח, שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, כדי שישאר טעם פסח ומנחה צפיו, ולא מנינו כמותו אצל שאר אכילה של מנחה, שגם אחר קיום המנחה ישחלל שלא יתבטל טעם המנחה מפיו. אך יש צוה רמז, כי חג הפסח מיוסדת להמשיך שלשלת אמונת אלקי עולם בצנינו, שגם אחר שיהא חפשי מן התורה ומן המצוות, ישאר טעמה של תורה צפיו, והוא רק על ידי הצניס הממשיכים ללכת בדרכי החינוך שחינך אבותם, ועל ידם יהיו שפתותיו דווצבות גם בקצרה, ועל כן בא רמז זה במצוות היום של אכילת קרבן פסח צלילה זו, שגם אחר קיום המנחה ונעשה חפשי ממנחה זו, ישאר טעם המנחה צפיו. ולכן כאשר צן החכם שואל, מה העדות אשר נוה ה' אלקינו אתכם, הלא הקטנים פטורים מן המצוות, ולמה מטריחין עמהם צלילה הזאת בסיפור יציאת מצרים. ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח, שזהו דומה לההלכה של פסח, שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, כדי שישאר טעם מנחה צפיו אחר כלות זמן קיום המנחה, כן היא עבודתינו לחנך את צנינו על דרכי התורה והמצוות, כי יבוא יום שיהיה עומד ומנפה על מעשיהם, להיות זרא מזכה אבא, ורק על ידם ישאר עוד טעם המנחה צפיו.

ובערוגת הצסס (פ' פנחס) כתב
 לבאר מאמרים (צבא צתרה קמא). והעברתם את נחלתו (צמדצר כ-ח), כל מי שאינו מניח צן ליורשו הקצ"ה מתמלא עליו עברה ע"ש. כי אמרו חז"ל (שם ק"ו). משונה נחלה זו מכל נחלות האמורות בתורה, דכל הנחלות החיים יורשים את המתים, וכאן המתים יורשים את החיים, ויש צוה רמז לנחלת עולם הבא, שהמתים יורשים את החיים, שעל ידי המעשים טובים של הצניס יש זכות ועליה לנשמות אבותיהם המתים. וכל זה הוא רק כש הצניס הולכים בדרכי ה', אצל מי שאינו מניח צן ליורשו, שצניו אין הולכים בדרכי הישר, ואין לו ממי לירש זכות, אזי הקצ"ה מתמלא עליו עברה ע"ש.

וב"ק אבא מארי ז"ל היה רגיל
 לומר כמעט בכל שנה בתחלת הסדר, מה שכתוב צהגדת חתן סופר צטעם שנוהגין ללבוש הקיטול צגד המתים צליל הסדר, מאחר כי הלילה הזה מוכשר לחנך הצניס ולחכמם בדרכי ה', וכדי שלא יתעצל צדצר, ורזוהו צזכרון זה של צגד המתים, כי למענו יעש ולטובתו, עת יבוא יום האחרון, ויהיה נצרך לצניו ע"ש. (עיין הגדה חדש האצ"צ ענין ד' כוסות אות טו.)

ובזדה זו מנינו אצל קרבן פסח, ובזמנינו צאכילת אפיקומן זכר

יפעלו דבריו להכות על שרשי לבם, ורק אם הרב דומה למלאך ה' יבקשו תורה מפיהו (חגיגה טו:). וכן אמרו חז"ל (בבא מציעא קז:): קשוט עצמן ואחר כך קשוט אחרים. ואנו אומרים בכל יום צפרשת קריאת שמע, והיו הדברים האלה אשר אנכי מנאך היום על 'לצבך' (דברים ו-י), ורק אחר כך, ושנתם לצבך, הכולל גם תלמידיו (רשי"ש).

וזדו שזמרו 'בתחלה באחת מעיניך', יש להקדים מתחלה רק צעין אחת, להשיג על עצמו, ורק 'לכשתעשי', אחר שאתה עושה בעצמך, כן, אז תוכל להשתמש 'בשתי עינים', ויעלה צידך להשפיע על בני ביתך.

ב"כ תנועה שהאדם עושה בציתו יש לו השפעה על צניו, הן למוטב והן להיפוך. כאשר רואה את אציו שמנצל זמניו הפנויים לתורה, זה מעורר בצניו התמדת התורה. וכמו כן הוא בתפלה, ובקיום כל מצוות ה' בהידור ובחשק ובזריזות, משפיע זאת על צניו. וכמו כן איכות הדיבור, שיהיה לשון זכרון ולשון הרע ולשון מגונה, משפיע זאת על צניו. וכמו שזמרו הכתוב (שיר ד-ג) כחוט השני שפחותיך ומדברך נארה, והכוונה דמלינו בעבודת כהן גדול ביום הכיפורים שהיה מתהפך

הקב"ה אומר לישראל (שיר ד-ט) לצבתי [משכת את לבי אליך] אחותי כלה, לצבתי באחד מעיניך, באחד ענק מזורניך [הרבה דוגמות טובות שצבך, לולא היתה ציך אלא אחת מהן הייתי מחצבך ביותר, וכל שכן כולן]. וכן באחת ענק מזורניך, באחת מרבידי ענקי קישוטיך, הם תכשיטי מצוה לישראל מצינין בהם. רש"י]. ובגמרא (שבת פח:): בתחלה באחת מעיניך, לכשתעשי בשתי עיניך ע"כ. ויש להצין הכוונה בזה.

ובראיה, כי האדם נצרך בשני עינים, ויש לומר דבא לרמוז על חובת האדם, צעין אחד להשיג על עצמו ועל דרכיו ללכת בדרכי התורה, אבל לא די בזה לצד, אלא יש לו עין שני להשיג על צניו ובני ביתו לחנכם ולחכמם, שהם ימשיכו להלכה את שלשלת הזהב של אבותינו. וכאשר יש לו השפעה גם על אחרים, אז מוטל עליו להשיג גם עליהם, להרביץ תורה לתלמידים, ולהשיב רבים מעון. אמנם כל זמן שלא ישים עינא פקיתא על עצמו, לא יועיל מה שיפקח על צניו ביתו וילמדם דעה והשכל, כי הוא צריך להיות דוגמא וסמל חי על מה שמלמד לאחרים. וכן אם הזמינו לו מן השמים שמלאכתו הוא במלאכת שמים בהרצת התורה, אם הרב אינו לדוגמא בהנהגתו לתלמידיו, אז לא

ובלי רעש, והן צכיסוי הראש בשערותיה, והן צענש ההנהגה כולה, אשתך כגפן פוריה צירכתי ציתך. אם האם לא מדקדקת בזה, איזה חינוך יש בזה להצית, ומה תהא עם צנותיה כשיתגדלו. אם היא עוזבת מה שראתה אלל אצותיה, ומה שנתחנכה בצית החינוך זילדותה, איך היא חושבת שיתנהגו צנותיה, הלא הדורות יורדות והולכות, וכל שנה פרונה יותר מאשתקד, ומה יהיו עם צנותיה.

בבית החינוך הולכות הצנות בשערות לא ארוכות, כנוסות ציחד ולא מפוזרות, צדרך ננוע (צאשיידן), ואחר החתונה, כאשר מן התורה צריכה האשה להיות ננוע יותר צכיסוי השער, אז מתחילין ללכת צשייטלין ארוכות ומפוזרות עם קולרם של תלתלים, ולפעמים אותן האצות המפוזרות הון רצ לגדל את צנותיהם צדרך הישר, הם עצמם קונין לצנותיהם צעת חתונתם שייטלין כאלו. ותחת לצקש מהם שילכו עם כיסוי על הראש כהוגן, הם מחטיאים אותם ללכת כאחת מגויי הארץ. ומה יהיו עוד מצני צניהם, אצות אכלו צוסר, ושיני צניו תקהינה (ירמיה לא-כח).

*

ג צמאכלי חג הפסח, אנו עוזצים לאט לאט דרכי אצותינו. צימים

החוט השני ללצן, להורות על מה שנאמר (ישעיה א-יח) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילצינו (יומא סז). וכמו כן הם השפתים של האצות, הם מלצניים פיות צניהם, אלל זהו רק כאשר 'מדצרך נאוה', שהציורים הם נאים.

ולצנות זה כאשר רואה האצ צטל מדברי תורה, הוא טרוד רק להרויח הון, וזהו כל מעיינו. הוא מסתובצ תמיד עם הסמארט-פאן שלו, לראות חדשות ודברי הצל של וואטס-עפ. ומכל שכן כאשר הוא צלי שום פילטער, הרי זה כאומר לו צכל עת וצכל שעה, זהו הדרך שתצחר להתנהג כאשר תתגדל, ומה יעשה הצן שלא יחטא.

החצויות המוכרים כלים הללו, הם מלאים צין הזמנים עם צחורים הצאים לקנות, ומוכרים להם כלים צלי שום פילטער, והם מכשילים את הרצים, ומסייעים ידי עוצרי עצירה, אשר זה נוהג גם כאשר מוצא לקנותו צמקום אחר. והכשרים שצבה אומרים להצחורים שילכו לקדר פילטער עליהם, ומטעים רק את עצמם, כי מי יאמר לו מה יעשה.

ובצו כן הוא צחינוך הצנות, אשר האשה יש לה רק מנזה אחת מיוחדת להם, והיא מדת הצניעות, שזה נוגע הן צהלצוש ארוכה ורחצה

לידי משהו חמץ, יש לה השפעה על כל השנה להיות שמור מן החטא.

*

פרשתנו מתחלת, זו את אהרן ואת בניו לאמור זאת תורת העולה וגו' (ו-3). במדרש (ויק"ר ז-א) הקשה על הא דבכל פרשת ויקרא לא הזכר רק בני אהרן, וכאן הזכיר גם את אהרן, זו את אהרן ואת בניו ע"ש. ונראה דהנה רש"י פירש, אין זו אלא לשון זירוז מיד ולדורות ע"כ. וציאר בתורת משה בפרשתנו (י"א). דאיחא במשנה (יומא כג.) בראשונה כל מי שרצה לתרום את המזבח תורם, ובזמן שהן מרוצין רצין ועולין בכבש, כל הקודם את חצירו בארבע אמות זכה. ואם היו שניהן שוין, הממונה אומר להן הנציעו וכו' ע"כ. והיינו אין זו אלא לשון זירוז, שהוצרכו לזרוז להקדים עמם בריצתם כדי שיוכלו לקיים מצוה זו של תרומת הדשן, שלא היו מפייסים עליה ע"כ.

אמנם עדיין צריך ציבור, דהא אמרו (שם) מעשה שהיו שניהם שוין, ורצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהן את חצירו ונפל ונשברה רגלו, וכיון שראו צית דין שבאין לידי סכנה, התקינו שלא יהיו תורמין את המזבח אלא בפייס ע"כ. ואם כן בסופו ציטלו להיות רצין ועולין בכבש, ולא הוצרך

הקדמונים היו נוהרים שלא אכלו צפסה שום מאכל רק מה שנעשה בתוך צימו, והיו קורין לזה 'מען מיישט זיך ניישט אין פסח'. לא רק שלא אכלו אלא בני אדם שכשרותם גרוע, אלא גם עם בני אדם שכשרותם כל השנה מעולה מציתו, מכל מקום עשו גדר לעצמם כדי שלא יבואו לידי מכשול, שאין אוכלים שום מאכל של אחרים. ואם דכנראה עיקר הקפידא היתה בתוך הפסח עצמו, מכל מקום ישראל קדושים הידרו שלא להציא אל הצית שום מאכלים מבחוץ מה שאינו מן ההכרח, כגון נוקער וואלץ ומנות וכדומה. וכעת הותרה הרצועה שנתרבו המאכלים על פסח, עד שכמעט אין חילוק בין פסח לכל השנה, ועל הכל יש הכשר, ואוכלים מכל הצא לידם, מאכלים שנתבשלו ונאפו על ידי גויים צצית מסחרם. ויש לכל יהודי חרדי לעשות גדר לעצמו, וגם המקילין שמציאים אותן להצית לצורך הילדים, אין זאת אומרת שהאב צריך לאכול גם כן כל אלו הדברים. וכאשר האבות נוהרים צפסה שאין אוכלים הכל מה שיש צצית, הרי זה עושה רושם עז על הילדים כשיתגדלו, צידעם שהאב לא אוכל צציתו מבחוץ רק מה שהיה בהכרח, ושאר המאכלים לא אכלו אלא ממנה שנתבשל בתוך הצית. וכידוע מהאר"י ז"ל שהזכירות במאכלי פסח שלא יבוא

יש בתרומת הדשן חסרון כיס זמנה שמזדרו לעלות בכבש, ומפסיד היום זכותו בעולה וקטורת, על כן אמר רבי שמעון ביותר כריך לזרו במקום שיש חסרון כיס ע"כ.

והגה אמרו (שם) דמעיקרא לא תקינו לה רבנן פייסא, דסבור כיון דעבודת לילה היא לא חשיבא להו ולא איתו. וגם איכא לפנות צוקר אונס שינה, שיש התגברות של שינה על האדם, לא איתו, כיון דחזי דאיתו, וקאיתי נמי לידי סכנה, תקינו לה רבנן פייסא ע"ש. אם כן עבודה זו של תרומת הדשן היתה תלוי בקישויים רבים, חדא, לעמוד ממטתו בעוד לילה, שנית, להזדרו ולרוץ עד ראש המזבח, וכל זה רק בשביל ספק שמה יזכה זה, ולא עבור עבודה חשובה אלא עבודת לילה. וגם אם יזכה זה, סופו להפסיד הון ועושר שיכולין לזכות בהקרבת העולה והקטורת.

עבודה כזו לא עושה אלא מי שלצו בוער לה, אשר גם מנזה קטנה חשובה לו יותר מאלפי זהב וכסף. והוא משתוקק לעמוד להתחיל עבודת קונו בעוד לילה, שהיו תורמין את המזבח בכל יום בקריאת הגזר או סמוך לו (שם ב.). וניחא ליה עבודה קטנה שיוכל לעשותה תיכף, מעבודה חשובה יותר שיצטרך להמתין עליה, וכמאמרם (כמוצות פג.): טבא צוויני

זירו אלא בראשונה, ושפיר שייך זירו 'מיד', ולמה אמר 'לדורות'. ונראה דהנה בגמרא (שם) צעי רב פפא לבאר מקומן המדוייק של הארבע אמות הללו, אם ארבע שאמרו בהדיה אמה יסוד ואמה סובב, או דלמא בר מאמה יסוד ואמה סובב, ומסיים תיקו. ולכאורה כיון שכבר התקינו שאין תורמין אלא צפיים, מה נפקא מינה לבאר היכן היו בראשונה הארבע אמות המדוייקות. וראיתי לתרץ דבימות המשיח יחזור העולם לתיקונו, ויהיו בני אדם שלמים ומתוקנים במדותיהם, ולכן תחזור אז לקדמותה התקנה הראשונה, שכל הקודם את חצירו בארבע אמות זכה ע"כ. ואם כן הזירו הואת של תרומת הדשן, נוגע 'מיד' היינו בראשונה קודם שתיקנו הפייסות, 'ולדורות' היינו לעתיד לבוא שתחזור התקנה למקומה.

צוד צרשי, אמר רבי שמעון ביותר כריך הכתוב לזרו במקום שיש חסרון כיס (ח"כ) ע"כ. וכתוב בתורת משה (טו: ז.) כי מסתמא מי שזכה בתרומת הדשן, שוב לא היה צפיים של הקרבת עולה והקטורת, אשר שניהם מעשרת כדכתיב (דברים לג-י) ישימו קטורה באפך זה קטורת, וכליל על מזבחתך זו עולה, ברך ה' חילו, אלא שהקטורת מעשיר טפי כיון דלא שכיח כמו עולה, כמו שאמרו חז"ל (יומא כו. ובחוספת ישנים שם). אם כן

אחריו. ומצינו כיוצא בזה במרים צת
 צילגה, שהיתה מצעטת בצמדלה על
 גבי המוצת, וקנסו כל המשמורה, שאם
 לא שמעה מאציה שמצוה העבודה לא
 אמרה כן (סוכה נו:).

*

ואמר הכתוב, ואכלתם אותו בחפזון
 פסח הוא לה' (שמות יב-יא).
 וברש"י בחפזון לשון צהלה ומהירות,
 פסח הוא לה', הקרבן הוא קרוי פסח
 על שם הדילוג והפסיחה שהקב"ה
 מדלג וכו' ע"ש. ויש להצין קשר
 הדברים שיש לאכלו בחפזון בשביל
 שהוא פסח על ה'. - ובגמרא (פסחים
 פה:): כזיתא פסחא והליילא פקע
 איגרא. ופירש רש"י חצרות גדולות
 היו נמנין, עד שלא היה הפסח מגיע
 לכל אחד כי אם כזית מן הפסח.
 ולקול המולת ההמון מההלל, דומין
 כאילו הגיין מתבקעין, שהיו אומרים
 ההלל על הפסח ע"כ. ויש להצין למה
 לא אכלו רק כזית, הלא אכילת פסח
 מצוה הוא, והוי להו להרבות השיעור
 לכל אחד.

וגראדה על פי מה שכתוב בתורת
 משה (פ' צא מז:). ואכלתם
 אותו בחפזון, רומז שיאריך בסיפור
 יציאת מצרים כל כך בשעה שמנה
 ומרור ופסח מונחים לפניו, עד
 שלצסוף יהיה הזמן צהול לאכול פסח

מקרא [צויינא דלעת קטנה, קרא
 דלעת גדולה, והאומר לחצירו קח לך
 דלעת קטנה בגינתי, או המתן עד
 שיגדילו וקח גדולה, טוב לו ליקח
 הקטנה מיד, כי לא ידע מה יולד
 יוס]. והוא מהזרזין המקדימין למצות
 (פסחים ד.), ומקיים מה שדרשו
 ושמתם את המצות (שמות יב-יז), אל
 תהי קורא את המצות אלא את
 המצוות, כדרך שאין מחמיצין את
 המצות, כך אין מחמיצין את המצוות,
 אלא אם צאה לידך עשה אותה מיד
 (מכילתא עט:).

אמנם כדי שיגיעו בני אהרן לידי
 מדה זו, שיתלהב לבצם
 לעבודת קונס, להשכים צבוקר על
 ספק עבודת ה' ולהזדרז לרוץ לעלות
 על המוצת, ולוותר אחר כך על הון
 ועושר של עולה וקטורת, זה לא יתכן
 רק אם רואה זאת מימי ילדותו אצל
 אבותיו, אז גם הבן נשפע ללכת
 בצרכיו. ולכן מצוה זו של תרומת
 הדשן שתלוי בצריזות וחשקות
 והתלהבות למצות ה', אם לא יראו
 זאת אצל אביהם אהרן, גם בני אהרן
 לא יעמדו בה. ועל כן הגם שצכל
 הפרשיות עד כאן לא הוזכר רק 'בני
 אהרן', אבל מצוה זו נריכין הבנים
 לראות אותה קודם לזה אצל אביהם
 'אהרן'. על כן התחיל פרשה זו, נו
 'את אהרן ואת בניו', כי רק מהזירו
 של אהרן ילמדו לעשות כן בניו

פקע איגרא, הם היו אומרים ההלל
 בהתלהבות עזומה בקולי קולות עד
 שפקע איגרא, והאריכו כל כך בסיפור
 יציאת מצרים ובאמירת ההלל, עד שלא
 נשאר להם זמן לקיום המנוחה רק
 לאכילת כזית, וחששו שלא יבא לידי
 נותר.

וביאר שכן צליל פסח כאשר היו
 במצרים, שהיו עומדים מוכנים
 אותו היום לזאת מעצדות לחירות, וזכו
 אז לאור גדול יותר ממדריגתם, בודאי
 שאמירת ההלל היתה בהתלהבות
 עזומה, עד שלא נשאר להם זמן
 לאכילת הפסח רק בחפזון. וזהו שאמר
 הכתוב ואכלתם אותו בחפזון, כי פסח
 היא לה', הוא זמן של דילוג וקפיצה
 למדריגה ומעלה רמה מאוד, ותהא
 אמירת ההלל בהתלהבות נפלאה, עד
 שלא יוכלו עוד לאכול את הפסח רק
 בחפזון.

וזו מוסר השכל לכולנו איך יש להקצ
 אל הסדר, לנצל כל רגע מהלילה
 להאריך בסיפור יציאת מצרים, ולהשריש
 האמונה בעצמו ובלב בני ציתו, ולהאריך
 בהודאה על חלקו, ולהודות והלל את
 ה'. ולזרז עצמו שיכול להתחיל הסדר
 תיכף כאשר בא מהצית המדרש
 וכמבואר בשלחן ערוך, ולא לבזבז הזמן
 היקר קודם הסבתו על מטתו.

קודם חנות או קודם עמוד השמר,
 באופן שמהיה האכילה גופא בחפזון
 ובצהילות, והנסיון מוכיח ע"כ.

וביאר הוא, על דרך שאמרו חז"ל
 (ברכות כט:): העושה תפלתו
 קבע אין תפלתו תחנונים [אין תפלתו
 מתקבלת כיון שאינה תחנונים.
 ריטב"א]. מאי קבע וכו', כל שתפלתו
 דומה עליו כמשוי (שהתפלה נדמית לו
 כמשא שעליו לשאת, ומתפלל מממת חובתו
 להתפלל, ולא מהכרתו שעליו להתחנן על
 נפשו לפני בוראו) ע"ש. וכמו כן
 באריכות סיפור יציאת מצרים ואמירת
 ההלל, יתכן לפעמים שנדמית עליו
 כמשא האריכות הזה, וממהר לגמרו
 כדי להקיב לסעודתו. אמנם האדם
 הנלצב מתעורר מקדושת הלילה הזה
 להתעלות נפלאה, לדבק עצמו באמונת
 אלקי עולם, וכל תיבה מסיפור יציאת
 מצרים ומאמירת ההלל, הם עליו כמים
 קרים על נפש עייפה, ואומר זאת
 בהתלהבות עזומה שאי אפשר לו
 להפרש מהדיבורים הקדושים הללו,
 והוא עונה על הלחם ועל פסחו
 דברים הרבה, עד שהשעות חולפות
 והולכת, ולא נשאר לו זמן הרבה
 לאכילת פסחו, והוא נריך לאכול כבר
 בחפזון שלא יעבור זמנו.

ולבן נמנו חצרות גדולות על
 פסחיהן, עד שלא נשאר לכל
 אחד רק כזית פסחא, כי ההילולא

נעשו שמים וארץ ועולמות, וכמו שמבואר מהאר"י ז"ל ואילין מליא יהון לרקייעא ע"ש. וכאשר מדבר האדם ביציאת מצרים, אילין מילין סלקן, ופמליא של מעלה מתכנסין וחמאן לון (זוה"ק ח"ב מ:).

וְלִבָּן כאשר הצל דיבורים אלו נאמרים על המנה, שורה על המנה הוא קדושה נפלאה של אמונה טהורה היוצאת מסיפור יציאת מצרים. ושוב כאשר האדם אוכל הלחם העוני הוא שענו עליו דברים הרבה, וממנו נעשה אחר כך דמו ובשרו, הרי כל גופו מתעבס באמונה, וזה נעשה חלק ממהותו, באכילת מייכלא דמהימנותא. ולכן גם כאשר כולנו חכמים ונבונים מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, שיהא הדיבורים הללו שורים על הלחם עוני, וכל המרצה לספר ביציאת מצרים הרי זה משוצת, הוא נעשה משוצת, הן בדיבורו שריצוי הדברים מוסיפה בעומק אמונתו, והן באכילת הלחם שעונה עליו דברים הרבה, שהמנה נעשה משוצת צמה ששוקן עליהם הצל הפה של דיבורים אלו. ושוב כאשר אוכל אותם האדם, ונעשה ממנו דמו ובשרו, הוא ענמו נעשה משוצת, שאמונת אלקי עולם מאיר בקרבו ביתר שאת.

וְהַגְדָה איתא במדרש (שמו"ר כה-ב) אמר רבי לוי אם משמרים

ואפילו כולנו חכמים וכו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, וכל המרצה לספר ביציאת מצרים הרי זה משוצת. הרי לנו כי יש להאריך בסיפור יציאת מצרים, גם כאשר יודע כבר הכל, והוא חכם ונבון. ובפשוטו הטעם, כי ריצוי הדיבורים עושה פעולה על האדם, ובאמונת אלקי עולם יש הרבה מדריגות, לא ראי זה כראי זה, עד כמה האמונה מאיר בהאדם כדבר המוחש שרואה בעיניו ממש. ועל ידי שמאריך ומרצה לדבר מהאמונה הטהורה, יותר מאיר זאת אלנו, וכמו שפירשו (תהלים קמ"ז) האמתני כי אדבר, שריצוי הדיבור צוה מביא לאמונה. ולכן מצוה עלינו 'לספר' ביציאת מצרים, מלשון נופך ספיר ויהלום, ספיר וצהירות, שיהא מאיר אלנו ביותר אור האמונה.

אבל יש צוה עוד כוונה, כי המנה נקראת צ"ש לחם עוני (דברים ט"א-ג), שעונין עליו דברים הרבה (פסחים לו), שגומרים עליו את ההלל ואומרים עליו הגדה (רש"י), ומטעם זה צעתי אמירת ההגדה לריך שתהא המנה מונחת לפניו (תוס' שם קיד. ד"ה הביאו). והענין, שכל דיבור שהאדם מוציא מפיו, הצל הפה עושה רושם רב, וכמו שפירש בספה"ק עבודת ישראל (ליקוטים ד"ה כ) צ"ש רבותיו, כדבר ה' שמים נעשו (תהלים לג-ו), שעל ידי שהצדיק מדבר דבר ה',

זוה שמי שצמות יחד, על כן יש צכחו לעורר את הגאולה, וכמו שנאמר למען תזכור את יום נאחך מארץ מצרים כל ימי חיך, להציא לימות המשיח (צרכות יצ:). ופירשו צו, כי זכירת יציאת מצרים מעורר להציא את המשיח, וכימי נאחך ממצרים יראנו נפלאות צציאת צן דוד צמהרה דידן.

ישראל את השצת כראוי אפילו יום אחד צן דוד צא ע"כ. וכן אמרו צירושלמי (תענית א-א) ע"ש. וצגמרא (שבת קיט:): איתא, אלמלי משמין ישראל שמי שצמות כהלכתן מיד נגאלין ע"ש. ויתכן דנכלל צוה גם חג הפסח דאיקרו גם כן שצת. וצשנה זו חל ליל התקדש חג ציום שצ"ק, ויש

של"ם שבת הגדול תשע"ה לפ"ק

לשמים, אלא שיעצדו ועינו מתוך שנאה ורשעות, ולא כדי לקיים צוה את רצון ה'. והאיך שנכתב ונחתם צראש השנה להריגה, לא ינקה הלסטים ההורג אותו, צעצור שעשה מה שנגזר עליו, הוא רשע צעונו ימות, ודמו מיד הרוחץ יצוקש וכו'. וגם כאשר שמע הגזירה מפי צביא, והרג אותו לשנאה או לשלול אותו, יש עליו העונש, כי הוא לחטא נתכוין ע"ש. והגה"ק רצי שמעלקא מניקלשצורג זל"ל פירש, שפוך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך (תהלים עט-ו), הם לא אכלו את ישראל צבור שאתה גזרת עלינו כן, וצשמך לא קראו, לא אמרו לשם יחוד קוצ"ה קודם שעינו אותנו, רק למלאות תאותם לטרופ טרף, לכן שפוך חמתך עליהם ע"כ. ולפי זה הקצ"ה דן את

רשע מה הוא אומר, מה העצודה הזאת לכס וכו', ואף אתה הקהה את שיניו ואמור לו צעצור זה עשה ה' לי צלאתי ממצרים, לי ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל. ונראה צהקדם לצאר מה שהזכיר ה' לפרעה צתחלת שליחותו, המכה האחרונה של מכת צכורות, ואמרת אל פרעה כה אמר ה' צני צכורי ישראל, ואומר אליך שלח את צני ויעצדני ותמאן לשלחו, הנה אנכי הורג את צנך צכורך (שמות ד-צב).

וצראה להנה הקדמונים הקשו על מה שאמר ה' וגם את הגוי אשר יעצדו דן אנכי (צראשית א-יד), כיון שה' גזר על ישראל שיעצדו ועוני למה נענשו המצריים. וצרמב"ן שם חירך מפני שמחשצתם לא היתה

אחר דור הפלגה מאצרהם אצינו, ואיך יהיו ישראל זכורים. אך כיון דאזלינן צתר מחשבה, ותחלת הצריחה היתה בשביל ישראל, צראשית צרא חלקים (א-ח), בשביל ישראל שנקראו ראשית (צ"ר א-א), ולכן בני זכורי ישראל ע"ש. וכיון דאזלינן צתר מחשבה, אין טענה לפרעה שקיים דבר ה' גר יהיה זרעך צאריך לא להם ועבדום וענו אותם, ואין טענה שישראל אינם ראויין לישועה כי עבדו עבודה זרה, דאזלינן צתר מחשבה. וזהו שהתרה ה' בו מתחלה, בני זכורי ישראל, אני קורא אותם זכורי בשביל שהם עלו במחשבה תחלה, וכיון דאזלינן צתר מחשבה אתה ראוי לעונש, הנה אנכי הורג את בנך זכורך, ובני זכורי ישראל הם נפליים, שאין דיין שוגג כמזיד ואונס כרנון.

ובהגדה חדש האביב (צד"ה פסח שהיו אבותינו אוכלים) כתב, דיש ללמוד מזה רמיזא דחכמתא לעבודת אלקינו, דלא די לעבוד את זוראנו במעשה לחוד, אלא אחר כוונת הלב הן הן הדברים, לעבדו בכל לב, צאהצת ה' ויראתו צחשק והתלהבות, כי לא המעשה לבד היא העיקר, ורק בשביל דאזלינן צתר מחשבה זכינו להגאל ע"ש. והנה הבן הרשע שואל מה 'העבודה' הזאת, הוא מכיר שצריכין לקיים מצות ה' כמו העבד לאדונו, אבל למה לא די קיום המצוה

האדם כפי המחשבה ולא לפי המעשה, שהרי המעשה של המצויים היתה גזירת ה'.

ובמו כן כאשר דנים מלד בני ישראל אם ראויים הם להשיע אותם בנסים ונפלאות, מצינו במדרש (ילקוט בשלח רלד) והמים להם חומה (שמות יד-טט), שירד סמאל ואמר לפניו רבש"ע לא עבדו ישראל עבודה זרה במצרים ואתה עושה להם נסים ונפלאות, והיה משמיע קולו לשר של ים ונתמלא עליהם חימה וביקש לטובעם, מיד השיב לו הקב"ה ואמר לו, שוטה שבעולם, וכי לדעתם עבודה, והלא לא עבדוהו אלא מתוך שיעבוד ומתוך טירוף דעת, ואתה דן שוגג כמזיד ואונס כרנון. כיון ששמע שרו של ים כן אתה חימה שנתמלא על ישראל החזירה על מצרים, שנאמר וישבו המים, ששצו מישראל על מצרים ע"כ. הרי לנו גם כן, שהגם שבמעשה הללו והללו עבדו עבודה זרה, מכל מקום אזלינן צתר מחשבה, והם היו שוגגין ואנוסיין. ומטעם זה מצרים ראויין לעונש גם שעשו ציווי ה', וישראל ראויין לנסים הגם שעבדו עבודה זרה.

ודבר זה דאזלינן צתר מחשבה, נלמד ממה שקרא ה' את ישראל בני 'זכורי', וכמו שכתב בתורת משה (פ' שמות יד). דלכאורה הרי הם מאוחרים שבשבעים אומות, שהתנוולו

ובדאי שכל אחד מישראל שהרגיש על עורו וזשרו העוני והשיעבוד בחומר ובלבנים, הביא הודאתו בהקרבת הפסח במנצז מרומם מתוך שמחה בכל לבב. לא כן משה רבינו אשר רוב ימיו לא היה אפילו במצרים, ואהרן שהיה במצרים לא היה בתוך השיעבוד (שמו"ר ה-טז), יתכן שהיה חיזה שינוי בהקרבתם את פסחם משאר בני ישראל. אבל האמת הוא, כי משה אהב ישראל ועמו אהרן קדוש ה', הם נטערו ביחד עם נרת הרבים כאילו הם עצמם היו בתוך מלאכת השיעבוד, ובנרתם של ישראל לו נר. וכאשר בא זמן הגאולה ועשו את הפסח, משמיע לנו הכתוב שלא היה שום חילוק בין הודאתם של משה ואהרן ובין הכלל ישראל, ואף משה ואהרן 'כן' עשו, הסוג של עשייתם את הפסח היה דומה ממש כמו שעשו כל צית ישראל, באותה שמחה וטוב לבב כאילו הם עצמם יוצאים לחירות ממלאכת השיעבוד במצרים.

*

צוד יש לומר על פי מה שראיתי לפרש הכתוב (תהלים ק-א) מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ. ולכאורה הלא רק ארבעה מציאין תודה, יורדי הים, הולכי מדבריות, חולה שנתרפא, ויוצא מצית האסורים

לבד צלי עבודה, ולמה יש לקיים ולעזדו בכל לצבכם. ועל זה בא התשובה, בעבור זה עשה ה' לי, רק עבור עבודת הלב עשה ה' לי, בשביל דאולינן צתר המחשבה, לכן זכינו להגאל, הגם כי אלו ואלו עובדי עבודה זרה, ואילו היה שם לא היה גגאל, כי הרי עובד עבודה זרה היה כמותם, ורק משום דאולינן צתר מחשבה על כן נגאלנו.

*

ואמר הכתוב במנצז הפסח, וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן, כן עשו (שמות יב-כח). וברש"י כאשר צוה, להגיד שצחן של ישראל שלא הפילו דבר מכל מנצז משה ואהרן, ומהו כן עשו, אף משה ואהרן כן עשו (מכילתא) ע"כ. ולכאורה יש להבין דבשלמא שצחן של ישראל שפיר מוצן, אשר לא רק שעשו מה שנטטוו, צלי הרעותא דלצא וכמנצז אנשים מלומדה, אלא לא הפילו שום דבר מכל מנצז משה ואהרן, שהיה דומה קיום מצוה שלהן כמו מנצז הפסח שקיימו משה ואהרן. אבל מהו הרבותא שאף משה ואהרן כן עשו, כיון שהציווי היה לכל ישראל.

וגראה כי הקרבן פסח הוא כקרבן תודה לישראל שיצאו לחירות עולם, דוגמת היוצא מצית האסורים.

תאונה, ועל זה אני שמח ומודה לה'. וכמו כן הארבעה הללו צודאי צריכין להודות שיצאו בשלום, מזמור לתודה. אך הריעו לה' כל הארץ, הם יודו על כך שלא חלו ולא הוכנסו לבית האסורים ע"כ. והנה כלל ישראל הביאו את פסחם לקרבן תודה לה', שהם יוצאים מבית האסורים. ואף משה ואהרן כן עשו, הם הודו שלא הוכנסו מתחלה לגלות מצרים, ועל זה צריכין להודות עוד יותר (ועיין במורת משה בפרשתנו עה"פ אם על תודה).

(צרכות נד:), ולמה הריעו כל הארץ. אך יסופר, כי פעם בא יהודי לבית המדרש והביא מיני תרגומא, וסיפר שאתמול צרחו פגע בו קאר, וצ"ה יצא מהתאונה שלם וצריא, והוא נותן שבח והודאה לה', ומשתף את הציבור בהודאתו. למחר בא איש אחר והביא מיני תרגומא כמותו, ושאלו אותו אם גם לו אירע תאונה. והשיב לא, אלא התצוננתי אתמול בהחמד שעשה עמי ה', שזה עשרים שנה אני חוזה את רחוב הזה, וצ"ה אף פעם לא פגע בי

